

Ружицький Валерій Андрійович,
кандидат педагогічних наук, директор
КЗ КОР «Білоцерківський
гуманітарно-педагогічний коледж»

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНИХ ХУДОЖНИХ УМІНЬ У МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО МИСТЕЦТВА В ПРОЦЕСІ ФОРМАЛЬНОЇ, ІНФОРМАЛЬНОЇ Й НЕФОРМАЛЬНОЇ ОСВІТИ

Анотація. У статті проаналізовано шляхи розвитку професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі формальної, неформальної та інформальної освіти, виокремлено види діяльності та форми робіт зі студентами, які впливають на результативність професійних умінь.

Ключові слова: професійні уміння, майбутній учитель образотворчого мистецтва, формальна, неформальна та інформальна освіта.

Ружицкий Валерий Андреевич

РАЗВИТИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНЫХ ХУДОЖЕСТВЕННЫХ УМЕНИЙ У БУДУЩИХ УЧИТЕЛЕЙ ИЗОБРАЗИТЕЛЬНОГО ИСКУССТВА В ПРОЦЕССЕ ФОРМАЛЬНОГО, ИНФОРМАЛЬНОГО И НЕФОРМАЛЬНОГО ОБРАЗОВАНИЯ

Аннотация. В статье проанализированы пути развития профессиональных умений будущих учителей изобразительного искусства в процессе формального, неформального и информального образования, выделены виды деятельности и формы работ со студентами, которые влияют на результативность профессиональных умений.

Ключевые слова: профессиональные умения, будущий учитель изобразительного искусства, формальное, неформальное и информальное образование.

Valery Ruzhytsky

ART DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF FINE ART IN THE PROCESS OF FORMAL, AND INFORMAL EDUCATION ARE ANALYZED IN THE ARTICLE

Abstract. The article analyzes the ways of professional skills of future teachers of fine arts in the formal, non-formal education and informal education, singled activities and forms of work with students that affect the performance of professional skills.

Keywords: professional skills, the future teacher of fine art, formal, non-formal education and informlnal education.

Постановка проблеми

Сучасні освітні тенденції, які проголошують проблеми неперервного навчання, навчання протягом життя, є наслідком глобалізації та інформатизації всіх

освітніх процесів. Інформаційний світ і педагогічні інновації постійно змінюються, оновлюються та вдосконалюються, тому студенти вже не можуть обмежуватися кількома роками навчання у вищому навчальному закладі, натомість потребують постійного самовдосконалення й навчання. Нині відбувається процес зближення та взаємодоповнення формальної, неформальної й інформальної освіти. Процеси системного наукового дослідження у вітчизняній освіті потребують механізмів взаємодії усіх трьох її гілок (формальної, неформальної та інформальної), з урахуванням європейського та міжнародного співробітництва, обміну досвідом та взаємодії. Тенденції до постійного розвитку та посилення взаємовпливу і взаємопроникнення між формальною, неформальною й інформальною освітою умотивовують появу нових видів навчання, особливо у сфері набуття студентами професійних умінь.

Актуальність проблеми дослідження. Студенти мистецьких факультетів та молодь, яка прагне здобути професію вчителя образотворчого мистецтва, особливу увагу приділяють набуттю професійних художніх умінь, що формуються в процесі навчання й удосконалюються впродовж професійного життя, набуваючи нових форм і трансформацій. Саме тому проблема розвитку професійних умінь потребує подальшого дослідження та ґрунтовного вивчення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Ґрунтовними у педагогічній науці є розроблення із класифікації щодо з'ясування змісту педагогічних умінь у працях І. Зязюна, Л. Крамущенко, В. Семиченко, які пов'язують педагогічні вміння з рівнем виконання педагогічної діяльності і трактують їх як «способи педагогічної діяльності»⁴. Аналіз науково-літературних джерел доводить, що питанням професійних художніх умінь студентів приділяли увагу С. Архангельський, Ю. Бабанський, В. Беспалько, Л. Виготський, П. Гальперін, Т. Ільїна, Є. Кабанова-Меллер, О. Леонт'єв, М. Махмутов, Н. Менчинська, К. Платонов, С. Рубінштейн, М. Скаткін, Н. Тализіна та ін. Невирішеним залишається питання взаємозв'язку та подальшого розвитку взаємодії формальної, неформальної й інформальної освіти в сенсі розвитку професійних художніх умінь студентів.

Мета статті — проаналізувати процес розвитку професійних художніх умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва в процесі формальної, неформальної й інформальної освіти, визначити основні види діяльності та форми розвитку професійних художніх умінь у цих напрямках для студентів педагогічних коледжів, майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

---

⁴ Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. : у 2-х ч. ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. — К., 2001. — Ч. 1. — С. 16.

Виклад основного матеріалу

Видатні педагоги В. Сухомлинський, К. Ушинський, С. Шацький зазначали, що для кожного педагога важливим та актуальним завжди є поєднання знань, педагогічних здібностей, умінь, професіоналізму і високої культури особистості⁴. У багатьох психолого-педагогічних дослідженнях *уміння* найчастіше розглядають як засвоєний суб'єктом спосіб виконання дій, що забезпечує здатність їх ефективного використання відповідно до поставленої мети й умов. Розвиток таких умінь здійснюється на основі активного, свідомого та цілеспрямованого практичного використання представленого в знаннях і навичках досвіду людини. Важливого значення набуває досвід, що стає підґрунтям для організації певної системи розумових і практичних дій. У процесі професійної діяльності вміння постійно вдосконалюються, стають засобом досягнення нових цілей. Н. Кузьміна розглядає педагогічні вміння як набуту вчителем здатність на основі знань і навичок виконувати певні види діяльності щодо навчання та виховання учнів у ситуаціях, що змінюються¹⁰, а О. Абдуліна характеризує означене поняття як форму функціонування теоретичних знань¹ і доводить, що в педагогічних уміннях реалізуються психолого-педагогічні знання як цілі, завдання, принципи, методи і прийоми навчання і виховання, а також способи організації педагогічного процесу. Отже, вважаємо, що педагогічні вміння вчителя – це його здатність на основі знань і навичок здійснювати навчання й виховання учнів в умовах, що змінюються. Сутність педагогічних умінь полягає в аналізі вчителем умов і способів розв'язання певного завдання (проблеми), відборі з наявних у досвіді знань, способів діяльності та навичок і їх застосуванні в навчально-виховному процесі.

Але, ураховуючи специфіку роботи вчителя образотворчого мистецтва та науково-методичні аспекти його професійної діяльності, ми можемо наголошувати на тому, що професійні художні вміння студентів, майбутніх учителів, мають певні особливості. Професійні вміння майбутніх учителів образотворчого мистецтва мають різновиди, які визначаються особливістю майбутньої педагогічної діяльності. Розгляньмо шляхи розвитку професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва у процесі формальної, неформальної й інформальної освіти.

Формальна освіта, яка організовується у навчальних закладах, має затверджені програми й терміни навчання, проходить зазвичай у спеціально створених умовах та контролюється державою. Навчальні заклади цієї системи надають «освітні кваліфікації» – посвідчення, атестати, сертифікати, дипломи, титули, що засвідчують здобуття певного рівня знань, умінь, навичок,

---

¹⁰ Кузьміна Н. В. Методи исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. — Л. : ЛГУ, 1970. — 160 с. — С. 48.

¹ Абдуліна О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдуліна. — М. : Просвещение, 1984. — 208 с. — С. 27.

підтверджених оцінкою, що присуджується за загальноприйнятими критеріями¹¹. Тому у вищих навчальних закладах студенти набувають первинні професійні вміння, якими повинен володіти і вчитель образотворчого мистецтва. У процесі формальної освіти визначаються мотиви і професійні потреби студентів, надається інформація щодо змісту, структури та видів професійних умінь майбутніх митців, створюються консультпункти для них. З метою поглиблення й розширення загальнопедагогічних і суспільно-культурологічних знань здійснюється культурологічне наповнення навчального матеріалу програм, вводяться розвивальні теми і завдання.

Навчальні заняття професійного спрямування орієнтуються на розвиток професійної компетентності, педагогічної майстерності майбутніх митців. Фахова складова містить заняття, спрямовані на вдосконалення художньої техніки, комунікативних якостей, оволодіння новітніми художніми техніками та вміннями.

Загалом, професійні вміння учителя образотворчого мистецтва у межах формальної освіти можна розглядати як низку його якостей і властивостей, які виокремлюємо у такі види умінь: *аналітично-пошукові* – здатність формулювати та розв'язувати проблеми; *імпровізаційно-педагогічні* – уміння знаходити нестандартне вирішення в педагогічних ситуаціях, генерувати оригінальні ідеї, висувати гіпотези, креативно мислити; *імпровізаційно-художні* – здатність генерувати асоціації, творчі ідеї у художній діяльності, уміння імпровізаційного малювання на основі асоціативного мислення, творчої уяви, фантазії¹⁷.

Розвиток професійних умінь майбутніх митців — це розгорнутий у часі педагогічний процес, що сприяє особистісно-професійному зростанню майбутніх фахівців, розвитку цілісності їхніх педагогічних (гностичних, проектувальних, конструктивних, комунікативних, дослідницьких, організаційних), художніх (зображувальних (графічних, живописних), конструктивних, композиційних, сприймально-оцінних) і творчих (аналітико-пошукових, імпровізаційно-педагогічних, імпровізаційно-художніх) умінь, що реалізуються в художній діяльності й є основою професійної майстерності фахівця⁶.

Педагогічне керівництво процесом розвитку професійних умінь базується на таких підходах: *андрагогічному*, який передбачає врахування рівня розвиненості різних видів умінь та професійних потреб фахівців з образотворчого мистецтва, забезпечує активну діяльність майбутніх митців, їхню високу мотивацію, а отже, високу ефективність процесу навчання й розвитку професійних умінь; *особистісно*

---

¹¹ Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогіка. — 1995. — № 6. — С. 57.

¹⁷ Стрельников В. Ю. Развитие профессиональной компетентности учителей в учреждениях послыдипломной освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / В. Ю. Стрельников. — К., 1995. — 184 с. — С. 12.

⁶ Кайдановська О. О. Творчо-розвивальні функції дисципліни «Основи композиції» в професійній підготовці вчителя образотворчого мистецтва / О. О. Кайдановська // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку : тези Міжнар. наук. конф. (30 черв. – 2 лип., 2004 р.). — К.; Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — С. 201.

орієнтованому, згідно з яким в освітньому процесі відбувається особистісний розвиток фахівців з образотворчого мистецтва на основі врахування суб'єктивного досвіду, реальних навчальних можливостей, потреб, інтересів для розвитку професійних умінь; *діяльнісному*, який передбачає залучення фахівців з образотворчого мистецтва до різноманітних форм професійної діяльності з метою розвитку їхніх педагогічних, художніх (фахових) та творчих умінь; *компетентнісному*, згідно з яким освітній процес спрямовується на формування та розвиток ключових (базових, основних) і предметних компетентностей майбутніх митців, зміщуються акценти з процесу накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок у площину формування й розвитку в майбутніх митців здатності практично діяти і творчо застосовувати набуті знання і досвід у різних ситуаціях.

У процесі формальної освіти розвиток отримують водночас професійні педагогічні уміння та професійні художні уміння майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Основними завданнями формальної освіти в сенсі розвитку професійних умінь є: організувати процес розвитку професійних умінь майбутніх митців; організувати систематичну діагностику зростання рівня професійних умінь майбутніх митців, результативності їхньої діяльності, забезпечити реалізацію змісту навчання, розробленого відповідно до виявлених особистісно-професійних потреб студентів; сформувати готовність студентів до особистісно-професійного розвитку (інтелектуального, духовного й культурного); створити умови для вдосконалення професійних умінь, постійного їх оновлення⁷.

У процесі формальної освіти в сенсі розвитку професійних художніх умінь виокремлюються основні завдання формальної освіти, які полягають у тому, щоб: удосконалити художні вміння; розширити композиційні уміння; вміти виявляти і розвивати художні здібності; формувати в студентів естетичні та патріотичні почуття, бережливе ставлення до традицій і художніх надбань українського народу; розвивати у студентів загально-навчальні та спеціальні вміння; володіти зображувальною технікою (живописом, графікою), основами композиції тощо; добирати індивідуальні творчі завдання до певної теми, готувати студентів до самостійної роботи з вивчення образотворчого мистецтва; вивчати й творчо використовувати ідеї передового педагогічного досвіду навчання образотворчого мистецтва; працювати в комп'ютерних програмах пакета Microsoft Office та в графіці; володіти методикою професійного самовдосконалення; користуватися художніми знаряддями праці та вміти виготовляти деякі з них; самостійно підвищувати рівень власної художньої майстерності.

---

⁷ Котляревська Н. В. Формування художньо-творчих умінь майбутніх фахівців сфери послуг у позанавчальній діяльності вищого професійного училища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Котляревська. — К., 2010. — 193 с. — С. 43.

Освітньо-кваліфікаційні вимоги до фахівців з образотворчого мистецтва, які здобули формальну освіту, передбачають наявність у них певних знань: розуміння концепції художньо-естетичного виховання, основних теорій, положень і закономірностей з образотворчого мистецтва, передових технологій, досягнень у мистецтві та педагогічній науці; практичне володіння методами роботи та різними художніми (традиційними і нетрадиційними) техніками, процесом створення картини, творчого підходу до виконання самостійної роботи; вимог до формування теоретичних знань, умінь та навичок у зображувальній діяльності, змісту підручників, методичних посібників з образотворчого мистецтва; шляхів використання навчально-методичної бази в навчально-виховному процесі; принципів виготовлення, систематизації дидактичного матеріалу та вимог до наочності; основ здійснення самоаналізу результативності діяльності.

Студент повинен уміти: застосовувати закони та правила основ композиції; аналізувати твори українського та світового мистецтва; користуватися виражальними засобами різних технік відповідно до програмного матеріалу; на практиці застосовувати основи зображувальної грамоти; володіти методикою зображення на площині; здійснювати планування роботи з малюнку і живопису за різними методиками; здійснювати науковий підхід до визначення рівня знань з малюнку і живопису; користуватися різноманітним довідковим матеріалом.

Результативність усіх означених складових розвитку професійних умінь майбутніх митців перевіряється такими формами контролю, як: діагностика (анкетування, інтерв'ювання, бесіди, співбесіди); оцінювання результатів художньо-педагогічної діяльності (проведення тематичних виставок, огляд творчих робіт, творчих педагогічних проєктів, методичних розробок)²⁰.

Таким чином, розвиток професійних умінь майбутніх митців є розгорнутим у часі педагогічним процесом, що сприяє їхньому особистісно-професійному зростанню, розвитку цілісності педагогічних (гностичних, проєктувальних, конструктивних, комунікативних, дослідницьких, організаційних), художніх (зображувальних (графічних, живописних), конструктивних, композиційних, сприймально-оцінювальних) і творчих (аналітико-пошукових, імпровізаційно-педагогічних, імпровізаційно-художніх) умінь, що реалізуються в художньо-педагогічній діяльності й виступають основою професійної майстерності.

Неформальна освіта майбутніх учителів образотворчого мистецтва також має певні особливості. Неформальна освіта є діяльністю, яка передбачає здобуття знань, умінь і навичок для задоволення освітніх особистісних потреб, не регламентоване місцем здобуття, терміном та формою навчання, заходами державної атестації. До сфери неформальної освіти належать індивідуальні заняття

---

²⁰ Щербина В. Т. З досвіду формування композиційних умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва / В. Т. Щербина // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. ; редкол. : І. А. Зязюн, В. О. Радкевич, Р. Т. Шмагало [та ін.]. — К., Черкаси : Черкаськ. ЦНТЕІ, 2002. — Вип. І. — С. 172.

майбутніх учителів під керівництвом тренерів чи репетиторів, тренінги та короткотермінові курси, що переслідують практичні короткострокові цілі. Неформальна освіта не має ані вікових, професійних, ані інтелектуальних обмежень щодо учасників, зазвичай не обмежуючись часовими межами. Цей напрям освітньої діяльності передбачає спільну участь студентів у всеукраїнських, обласних науково-практичних семінарах, навчально-показових майстер-класах, творчих групах. З метою обміну творчим досвідом художньо-педагогічної діяльності студентам організуються зустрічі з педагогами-новаторами. У процесі такої діяльності відбувається творча самореалізація студентів, обмін досвідом художньо-педагогічної діяльності, створюються власні педагогічні майстерні. Це дає змогу цілісно оцінити загальний рівень розвитку професійних умінь студентів. Показники усіх означених складових розвитку професійних умінь майбутніх митців перевірялися такими формами контролю: діагностика (анкетування, інтерв'ювання, бесіди, співбесіди); оцінювання результатів художньо-педагогічної діяльності (проведення тематичних виставок, огляд творчих робіт, творчих педагогічних проєктів, методичних розробок).

Загалом, неформальна освіта майбутніх учителів образотворчого мистецтва має швидко реагувати на потреби ринків праці та послуг, задовольняти вимоги студентів, вмотивовувати учасників навчально-виховного процесу на самовдосконалення та самооцінювання студентів, виховання почуття причетності, солідарності; оптимальне поєднання свободи і відповідальності; можливість самостійного вибору часу, місця, тривалості навчання тощо. Закладам, організаціям, які займаються неформальною освітою, зазвичай не присуджують кваліфікацій і не проводять формальне оцінювання навчальних досягнень учасників. У цьому секторі найчастіше застосовують інноваційні підходи, апробують новаторські методики та технології навчання. Сьогодні в Україні неформальна освіта охоплює багато галузей, до яких належать позашкільна освіта, післядипломна освіта та освіта дорослих, громадянська освіта, шкільне та студентське самоврядування, освітні ініціативи, спрямовані на розвиток додаткових умінь та навичок (комп'ютерні курси, гуртки за інтересами тощо).

Основними формами навчання майбутніх фахівців з образотворчого мистецтва в межах означеної проблеми є: індивідуальні: індивідуальні консультації з викладачами закладу; самоосвіта – вивчення рекомендованого передового художнього досвіду, матеріалів каталогів виставок, фахових, психологічних, дидактичних, культурологічних видань і публікацій, розроблення авторського проєкту тощо; групові та колективні: обласні, всеукраїнські науково-практичні, науково-методичні семінари, конференції, «круглі столи»; конференції з обміну досвідом під час навчання, майстер-класи, створення творчих груп, а також виконання групових проєктів тощо.

Основними видами діяльності фахівців у процесі неформальної освіти є: навчання як спосіб особистісного розвитку, засвоєння нових знань, їх поповнення, процес набуття та вдосконалення вмінь, навичок і способів художньої діяльності; самоосвіта та, власне, професійна діяльність, що передбачає реалізацію власної творчості та інші види діяльності з метою підвищення власного рівня особистісно-професійного розвитку (робота в творчих групах, активна участь у семінарах, конференціях, «круглих столах», розроблення методичних матеріалів тощо). З метою здійснення моніторингу власного рівня самоосвітньої діяльності щодо розвитку професійних умінь майбутнім фахівцям з образотворчого мистецтва слід вести щоденник професійного зростання, що сприятиме підвищенню самоаналізу власної особистості, саморефлексії, самовдосконаленню своїх професійних умінь.

Інформальна освіта є неорганізованим, не завжди усвідомленим та цілеспрямованим процесом, що триває протягом усього життя людини. Фактично це здобуття необхідних знань, умінь, навичок у формі життєвого досвіду. Тому інформальна освіта є дуже важливим елементом розвитку професійних художніх умінь студентів. У процесі *інформальної освіти* майбутніх учителів образотворчого мистецтва варто приділяти більше уваги різноманітним формам самоосвітньої діяльності та рефлексії власної практичної художньої діяльності³.

Інформаційно-самоосвітня діяльність майбутніх митців передбачає самостійне опрацювання навчальної, методичної літератури з проблеми розвитку професійних умінь, збір інформаційно-ілюстративного матеріалу, написання статей, доповідей, повідомлень, проектування та оформлення виставок. У цей період студенти активно залучалися до участі у науково-практичних, науково-методичних семінарах, конференціях, «круглих столах», до розробки методичних матеріалів тощо.

Висновки

Отже, розвиток професійних умінь майбутніх митців передбачає реалізацію підготовки у процесі формальної, інформальної і неформальної освіти нових форм і видів діяльності студентів, які базуються на методиці розвитку професійних умінь майбутнього вчителя образотворчого мистецтва й ґрунтуються на андрагогічному, особистісно орієнтованому, діяльнісному, компетентнісному підходах. Методику навчання розроблено з урахуванням принципів варіативності, гнучкості, різнорівневості, індивідуалізації, диверсифікації освітніх програм, вона охоплює мету, зміст, форми, методи, засоби, прийоми і напрями навчальної, самоосвітньої та методичної роботи зі студентами у процесі формальної, інформальної та неформальної освіти.

---

³ Дмитрієва І. В. Сприйняття та розуміння творів образотворчого мистецтва учнями допоміжної школи / І. В. Дмитрієва // Наукові записки. — Кіровоград : РВЦ КДПУ, 2001. — Вип. 32. — Ч. II. — С. 43. — (Серія «Педагогічні науки»).

Перспективи подальших досліджень у цьому напрямі

Подальших досліджень потребують теми підготовки студентів до практичної педагогічної діяльності у процесі формальної освіти та проблеми впровадження інноваційних форм індивідуальної науково-дослідницької діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва в межах інформальної і неформальної педагогічної мистецької освіти, з урахуванням європейського та вітчизняного досвіду.

Список використаних джерел

1. Абдулина О. А. Общепедагогическая подготовка учителя в системе высшего педагогического образования / О. А. Абдулина. — М. : Просвещение, 1984. — 208 с.
2. Голота Н. М. Формування художніх і конструктивних умінь у майбутніх вихователів дошкільних закладів : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.08 – теорія і методика професійної освіти / Н. М. Голота. — К., 2000. — 20 с.
3. Дмитрієва І. В. Сприйняття та розуміння творів образотворчого мистецтва учнями допоміжної школи / І. В. Дмитрієва // Наукові записки. — Кіровоград : РВЦ КДПУ, 2001. — Вип. 32. – Ч. II. — С. 40–43. — (Серія «Педагогічні науки»).
4. Зязюн І. А. Неперервна освіта як основа соціального поступу / І. А. Зязюн // Неперервна професійна освіта: теорія і практика : зб. наук. пр. : у 2-х ч. ; за ред. І. А. Зязюна, Н. Г. Ничкало. — К., 2001. — Ч. 1. — С. 15–23.
5. Кайдановська О. О. Методи контролю за рівнем аналітичних вмінь студентів / О. О. Кайдановська // Наука і сучасність: зб. наук. пр. Національного пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. — К. : Логос, 2002. — Т. XXXV. — С. 312–317.
6. Кайдановська О. О. Творчо-розвивальні функції дисципліни «Основи композиції» в професійній підготовці вчителя образотворчого мистецтва / О. О. Кайдановська // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку : тези Міжнар. наук. конф. (30 черв. – 2 лип., 2004 р.). — К.; Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — С. 201–202.
7. Котляревська Н. В. Формування художньо-творчих умінь майбутніх фахівців сфери послуг у позанавчальній діяльності вищого професійного училища : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Н. В. Котляревська. — К., 2010. — 193 с.
8. Кравченко Л. М. Професійна діагностика у системі післядипломного підвищення кваліфікації вчителя : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук : 13.00.08 – теорія і методика професійної освіти / Л. М. Кравченко. — М., 1996. — 24 с.
9. Кузин В. С. Психология: учебник / В. С. Кузин ; под ред. Б. Ф. Ломова. — 2-е изд., перераб. и доп. — М. : Высш. шк., 1982. — 256 с.

10. Кузьмина Н. В. Методы исследования педагогической деятельности / Н. В. Кузьмина. — Л. : ЛГУ, 1970. — 160 с.
11. Маркова А. К. Психологические критерии и ступени профессионализма учителя / А. К. Маркова // Педагогика. — 1995. — № 6. — С. 55–63.
12. Олійник В. Проблеми та шляхи розвитку системи післядипломної педагогічної освіти України в сучасному полікультурному суспільстві / В. Олійник // Вища освіта України. — 2009. — № 4. — 24–34.
13. Пічкур М. О. Навчально-методична сутність композиційної схеми / М. О. Пічкур // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку : тези Міжнар. наук. конф. (30 черв. – 2 лип., 2004 р.). — К., Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2004. — С. 220–222.
14. Семиченко В. А. Психологічні аспекти професійної підготовки і післядипломної освіти педагогічних кадрів / В. А. Семиченко // Післядипломна освіта в Україні. — 2001. — № 1. — С. 54–56.
15. Сисоева С. О. Проблема формування особистості, здатної до творчої самореалізації / С. О. Сисоева // Наукові праці : зб. наук. пр. ; Нац. ун-т «Києво-Могилянська академія», Миколаїв. філія. — Миколаїв, 2000. — Т. 7 : Педагогіка. — С. 13–19.
16. Сліпак В. О. Образотворча система як технологічний комплекс – крок у ХХІ століття / В. О. Сліпак // Постметодика. — 1999. — № 2; 3; 4. — С. 104–108.
17. Стрельников В. Ю. Розвиток професійної компетентності вчителів у закладах післядипломної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.08 / В. Ю. Стрельников. — К., 1995. — 184 с.
18. Ткачук О. В. Педагогічний малюнок як засіб наочного навчання учнів / О. В. Ткачук, М. І. Резніченко // Діалог культур: Україна у світовому контексті. Художня освіта : зб. наук. пр. ; ред. кол. : І. А. Зязюн (голов. ред.), С. О. Черепанова (упоряд. і відп. ред.), Н. Г. Ничкало, О. П. Рудницька [та ін.]. — Львів : Каменяр, 2000. — Вип. 5. — С. 288–297.
19. Шевандрин Н. И. Психодиагностика, коррекция и развитие личности / Н. И. Шевандрин. — М. : ВЛАООС, 1999. — 512 с.
20. Щербина В. Т. З досвіду формування композиційних умінь у майбутніх учителів образотворчого мистецтва / В. Т. Щербина // Професійно-художня освіта України : зб. наук. пр. ; редкол. : І. А. Зязюн, В. О. Радкевич, Р. Т. Шмагало [та ін.]. — К., Черкаси : Черкаськ. ЦНТЕІ, 2002. — Вип. I. — С. 172–173.

Valery Ruzhytsky

**ART DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL SKILLS OF FUTURE TEACHERS
OF FINE ART IN THE PROCESS OF FORMAL, AND INFORMAL EDUCATION
ARE ANALYZED IN THE ARTICLE**

The ways of development of professional skills of future teachers of fine arts in formal, non-formal and in-formal education are analyzed in the article.

The possibilities of formal education as a form of teaching that provides primary professional skills and forms professional competence, pedagogical mastery of future professionals in art theory and practice are observed. The attention is focused on such professional skills of future teachers of fine arts as analytical-research, improvisational-pedagogical, improvisational-artistic. It is proved that the pedagogical supervising of the process of development of professional skills is based on: andragogical, person-centered, activity-organized, competence approaches. Different teaching methods and techniques aimed at development of professional skills of future teachers of fine arts in the process of formal education are considered in details. Among the activities aimed at development of professional skills in non-formal education, individual lessons under the guidance of coaches or tutors, workshops and short courses pursuing practical short-term goals are observed.

The possibilities of in-formal education as an important element of the development of students' professional skills are examined, which presuppose self-studying of educational and methodological literature on the professional skills development, collection of information and illustrations, writing articles, reports, messages, projects, organization and design of exhibitions and engaging students into participation in research and practical, scientific and methodological seminars, conferences, round tables, as well as into developing methodological teaching materials etc.

The influence of non-formal education on the development of professional skills of future teachers of fine arts is analyzed, which presupposes students' cooperative work in regional research and practical seminars, participation in training and demonstrating workshops, creative groups, meetings with teachers-innovators and taking active part in the exchange of artistic and creative experience, educational activities of students.

Types of activities and forms of work with students that affect the effectiveness of professional skills are determined.